

**LUCIFERŮV DVŮR.
ÁRIJSKONĚMECKÉ POHANSTVÍ,
INDOÁRIJSKÁ SPIRITUALITA
A NACISTICKÉ HLEDÁNÍ
ALTERNATIVNÍCH NÁBOŽENSTVÍ**

*S úsilím spějeme ke konečné formě víry [...]. Ale není
správné vykořenit děti z jim známého světa a nechat je čelit
problémům víry, dokud nejsou úplně dospělé [...]. Víra musí
vyrůst z své vlastní vůle, vy jí můžete pouze připravit
cestu, ne ji diktovat.¹*

Heinrich Himmler, podle vzpomínek Felixe Kerstena

*Stejně jako v islámu, ani v japonském státním náboženství
se nevyskytuje žádný druh terorismu, ale naopak příslib
štěstí. Tento terorismus v náboženství je, stručně řečeno,
důsledkem židovského dogmatismu, který univerzálně
rozšířilo křesťanství a jenž vede k zasévání trápení a zmatku
do lidských myslí.²*

Adolf Hitler (1942)

¹ Kersten: *Memoirs*, s. 149.

² Trevor-Roper (ed.): *Conversations*, s. 319; Picker: *Hitlers Tischgespräche*, s. 184.

*Mí předkové byli čarodějové a já jsem kacíř.*³

Otto Rahn, Obersturmführer SS (1937)

Na jaře roku 1943 si zplnomocněnec v Dánsku Obersturmführer SS dr. Werner Best vyžádal dva výtisky knihy se zvláště znějícím názvem *Lucifers Hofgesind* (Luciferův dvůr, 1937). Knihu napsal „skutečný Indiana Jones“ třetí říše, filolog a badatel Otto Rahn.⁴ Rahna pozvedl z anonymity hlavní esoterik Heinricha Himmlera Karl Maria Wiligut, jenž ho pověřil vedením výzkumu zaměřeného na svatý grál a ztracenou civilizaci Thule. Rahnova první kniha *Kreuzzug gegen den Gral* (Křížová výprava za svatým grálem, 1933), která si získala velkou oblibu, obsahovala teorii, že středověcí mystici známí jako kataři byli skutečnými ochránci árijského náboženství.

Rahnova druhá kniha *Luciferův dvůr*, napsaná pod záštitou Himmlerova Ahnenerbe, šla ještě dál. V ní Rahn rozvíjel úvahy o tom, že grál se nachází v centru katarského kultu luciferianismu – doslova uctivačů ďábla –, kteří praktikovali praárijské náboženství, jež se tam v předmoderní době dostalo z Tibetu a severní Indie přes Persii. Tito poslední představitelé indoárijské civilizace Thule (Atlantidy) byli obviněni z kacířství a čarodějnictví a římskokatolická církev je vymítala. Jejich učení přesto zachovali templářští rytíři a tibetští mniši. Během druhé poloviny 19. století oživilo tuto luciferskou tradici teosofové, ariosofové a další *völkisch*-esoterické skupiny, které dláždily cestu k árijskogermánskému náboženství. Ačkoli byl *Luciferův dvůr* rozebrán, Himmlerovu pobočníkovi Rudolfo Brandtovi se podařilo dva výtisky získat a okamžitě je nechal odeslat Bestovi do Dánska.⁵

Idea nacismu jakožto novopohanského hnutí s indoárijskými, nebo dokonce „luciferiánskými“ předchůdci nepředstavuje nic nového. Bezprostředně po druhé světové válce se mnoho historiků domnívalo, že nacismus je hluboce protikřesťanský a „káže jiné, pohanské

³ Otto Rahn, *Lucifers Hofgesind*, Dresden 2006, s. 8.

⁴ John Preston: The Original Indiana Jones: Otto Rahn and the Temple of Doom, *The Telegraph*, 22. 5. 2008, <https://www.telegraph.co.uk/culture/film/starsandstories/3673575/The-original-Indiana-Jones-Otto-Rahn-and-the-temple-of-doom.html> [31. 1. 2020].

⁵ BAB, NS 19/688, Brandt Bestovi, duben 1943.

náboženství založené mytickými božstvy germánského středověku, stojící na Thórovi a Ódinovi a dalších“.⁶ Řada badatelů však od té doby zpochybňovala pohanské, *völkisch*-esoterické kořeny nacismu. Jen někteří upozorňovali na křesťanské prvky hnutí.⁷ Další zase tvrdili, že nacismus není ve své podstatě náboženský, nýbrž si přivlastnil mystické symboly a rituální formy, aby vytvořil sekulární „politické náboženství“, které stálo na sdílené víře ve společenství rasy.⁸

Skutečnost je taková, že třetí říše zahrnovala škálu pohanských, esoterních a indoárijských nauk, které podpíraly její rasové, politické a ideologické cíle.⁹ Proto nacismus podle britského teologa Christo-

⁶ Richard Evans: Nazism, Christianity and Political Religion: A Debate, *Journal of Contemporary History* 42, 2007, č. 1, s. 5; viz eseje in: Puschner – Vollnhals (eds.): *Die völkisch-religiöse Bewegung*. Steigmann-Gall: *Holy Reich*; Derek Hastings: *Catholicism and the Roots of Nazism. Religious Identity and National Socialism*, Oxford – New York 2009; Richard Steigmann-Gall: Rethinking Nazism and Religion: How Anti-Christian Were the „Pagans“?, *Central European History* 36, 2003, č. 1, s. 104; Derek Hastings: How „Catholic“ Was the Early Nazi Movement? Religion, Race, and Culture in Munich, 1919–1923, *Central European History* 36, 2003, č. 3, s. 383–387; Nordic Ideology in the SS, s. 39–40; viz též studie in: Manfred Gailus – Armin Nolzen (eds.): *Zerstrittene „Volksgemeinschaft“*. Glaube, Konfession und Religion im Nationalsozialismus, Göttingen 2011.

⁷ Steigmann-Gall: *Holy Reich*; Hastings: *Catholicism*; Richard Steigmann-Gall: Rethinking Nazism and Religion: How Anti-Christian Were the „Pagans“?, *Central European History* 36, 2003, č. 1, s. 104; Hastings: How „Catholic“ Was, s. 383–387; Junginger: Nordic Ideology in the SS, s. 39–40; viz též eseje in: Gailus – Nolzen (eds.): *Zerstrittene „Volksgemeinschaft“* 2011.

⁸ Burleigh: National Socialism, s. 4–5; Vondung: Von der völkischen Religiösität, s. 29–41; týž: National Socialism as a Political Religion: Potentials and Limits of an Analytical Concept, *Totalitarian Movements and Political Religions* 6, 2005, č. 1, s. 87–90. Viz také týž: *Deutsche Wege zur Erlösung. Formen des Religiösen im Nationalsozialismus*, München 2013, s. 24–28; Maier: Political Religion, s. 39.

⁹ Viz Junginger: Nordic Ideology in the SS, s. 39–58; Maier: Political Religion, s. 10–11; Doris L. Bergen: Nazism and Christianity: Partners and Rivals? A Response to Richard Steigmann-Gall, *The Holy Reich. Nazi Conceptions of Christianity, 1919–1945*, *Journal of Contemporary History* 42, 2007, č. 1, s. 25–33; Stanley Sowers: The Concepts of „Religion“, „Political Religion“ and the Study of Nazism, *Journal of Contemporary History* 42, 2007, č. 1, s. 9–24; Uwe Puschner: Weltanschauung und Religion – Religion und Weltanschauung. Ideologie und Formen völkischer Religion, *Zeitenblicke* 5, 2006, č. 1, <http://www.zeitenblicke.de/2006/1/Puschner/dippArticle.pdf> [30. 1. 2020]; George Williamson: A Religious Sonderweg? Reflections on the Sacred and the Secular in the Historiography of Modern Germany, *Church History* 75, 2006, č. 1, s. 139–156; Mosse: *Nationalization*, s. 202–205; Burleigh: *The Third Reich*,

phera Dawsona představoval pro křesťanství jinou hrozbu než sekulární liberalismus nebo ateistický marxismus. Nebezpečí spočívá „nikoli v tom, že je nacistické hnutí náboženské“, jak uvádí Dawson, ale v tom, že má „své vlastní náboženství, které se neshoduje s křesťanskou ortodoxní vírou“. Nacistická religiozita byla „proměnlivá a nedůsledná věc, která se projevovala v několika různých formách“. Byl tu „neopaganismus extrémního pangermánského elementu“, „arizované a nacionalizované křesťanství německých křesťanů“ a „rasový a nacionalistický idealismus, který je typický pro hnutí jako celek“. Všechny tyto proudy, vyjadřoval svou obavu Dawson, by mohly „vést k takové mytologii a etice“, která by byla s to „nahradit křesťanskou teologii a křesťanskou etiku“.¹⁰

Toto eklektické přivlastnění si árijskogermánského paganismu a indoárijských náboženství nelze pomíjet jako oblíbený projekt Heinricha Himmlera nebo Rudolfa Hesse. Ani je nelze odepsat jako pole působnosti několika málo *völkisch* proroků na pokraji třetí říše.¹¹ Nacistické postoje vůči náboženství, jak jsme viděli, byly hluboce zakořeněny v esoterice, New Age a *völkisch*-esoterickém probuzení v období *fin de siècle*. Část společné supranaturalistické obrazivosti těchto různých náboženských směrů byla do určité míry přijata a využita třetí říší v procesu budování duchovního konsenzu napříč spektrem nacistické strany a ještě více spektrem eklektického německého obyvatelstva.

NACISTICKÉ ANTIKŘESŤANSTVÍ A HLEDÁNÍ ALTERNATIVNÍHO NÁBOŽENSTVÍ

Nacistická strana sponzorovala oslavy zimního slunovratu, které se konaly 22. prosince 1920. Tento festival byl důležitý, psal *Völkischer Beobachter*, ve smyslu obnovení *völkisch* spirituální jednoty v období dozvuků války a levicových revolucí proběhlých v letech 1917–1918. „To všechno již prorokovala v dávných časech *Edda* a učení Armanenu,“

s. 261–265; Trevor-Roper (ed.): *Conversations*, s. 173; Grabner-Haider – Strasser: *Hitlers mythische Religion*; Koehne: *Were the National Socialists a völkisch Party?*, s. 760; Goodrick-Clarke: *Occult Roots*, s. 29–31.

¹⁰ Burleigh: *National Socialism*, s. 11–12. Více o Hitlerově „etice“, viz Richard Weikart: *Hitler's Ethic. The Nazi Pursuit of Evolutionary Progress*, London 2009.

¹¹ Horst Junginger – Andreas Åckerlund: Introduction, in: tíž (eds.): *Nordic Ideology*, s. 7–8; Goodrick-Clarke: *Occult Roots*, s. 177.

prohlašoval jeden z řečníků, který sliboval, že „jednoho dne přijdou pro árijskou rasu šťastnější časy“.¹² Podle Antona Drexlera, spoluzakladatele NSDAP, „je viditelným znamením návratu německého myšlení oživení nádherného starého zvyku oslav slunovratu“. Další řečník mluvil o Baldurovi, slunečním bohu, pohanských božích a hrdinech a také o historii velkého severského mytologického héraa Siegfrieda („jeho zrození v nás – to je naše modlitba slunovratu“).¹³

Nacisté nevynalezli tradici pohanských „německých Vánoc“. Jak se psalo ve *VB*, organizátoři navázali na podobné festivaly slavené přibližně o deset let dříve, jež organizovali ariosofof Guido von List a Lanz von Liebenfels. Ale NSDAP dobře využila tyto *völkisch*-esoterické tradice ve své snaze podpořit autentičtější germánskou religiozitu – alternativu jak k mainstreamovému křesťanství, tak k liberálnímu nebo marxistickému sekularismu.¹⁴

V první části této kapitoly se společně s Wolfgangem Kaufmannem argumentuje tím, že prakticky „všichni vedoucí ideologové“ v nacistickém hnutí „odmítali křesťanství“.¹⁵ Pokud se někteří nedohodli, do jaké míry je třeba křesťanství utlumit, většina sdílela pevné přesvědčení, že je nutné je buď nahradit něčím jiným, nebo je od základů „germanizovat“ (arizovat).¹⁶ Níže si vysvětlíme některé z důvodů,

¹² Koehne: *Were the National Socialists a völkisch Party?*, s. 777–778.

¹³ V prosinci 1922 slavila NSDAP opět „noc zimního slunovratu“ a „božského slunečního hrdiny“. A znovu se upozaďovala Kristova smrt a vzkříšení, protože čelní místo teď zaujímala severská mytologie a „vzkříšení našeho lidu“. Tamtéž, s. 782–783.

¹⁴ V rámci rozsáhlého výzkumu podpory nacismu ze strany německých protestantů a katolíků začali někteří historici tvrdit, že samo nacistické hnutí mohlo být svou podstatou křesťanské. Viz Guenter Lewy: *The Catholic Church and Nazi Germany*, New York 2000; Georg Denzler: *Die Kirchen im Dritten Reich*, Frankfurt am Main 1984; Shelley Baranowski: *The Confessing Church, Conservative Elites, and the Nazi State*, Lewiston (N. Y.) 1986; Ian Kershaw: *Popular Opinion and Political Dissent in The Third Reich, Bavaria 1933–1945*, Oxford 2002; Kevin P. Spicer: *Resisting The Third Reich: The Catholic Clergy in Hitler's Berlin*, DeKalb 2004. Viz též Evans: *Nazism, Christianity and Political Religion*, s. 5–7; Maria Anna Zumholz: *Volksfrömmigkeit und Katholisches Milieu. Marienerscheinungen in Heede 1937–1940 im Spannungsfeld von Volksfrömmigkeit, nazionalsozialistischem Regime und kirchlicher Hierarchie*, Cloppenburg 2004; Steigmann-Gall: *Holy Reich*, s. 2–7, 84–85, 153–156, 216–249; Hastings: *Catholicism*.

¹⁵ Kaufmann: *Das Dritte Reich*, s. 165.

¹⁶ Steigmann-Gall: *Holy Reich*, s. 259; Manfred Gailus: *A Strange Obsession with Nazi Christianity: A Critical Comment on Richard Steigmann-Gall's The Holy*

proč nacisté odmítali křesťanství, přinejmenším jeho tradiční formu, a soustředili svůj pohled na to, že středověké a raně novověké hony na čarodějnice byly pokusem římskokatolické církve vymýtit německou kulturu, rasu a náboženství. Poté stručně prozkoumáme duchovní a ideologické prvky, o něž se nacisté snažili v (re)konstrukci náboženské alternativy ke křesťanství.

Čarodějnická divize SS a nacistické antikřesťanství

V době mezi roky 1935 a 1944 pověřil Heinrich Himmler „Jednotku pro speciální úkoly v souvislosti s čarodějnicemi“ (*Hexen-Sonderauftrages*), aby sbírala, vykupovala a/nebo kradla archivní materiály po celé střední Evropě. Čtrnáct členů čarodějnické divize, která pracovala v rámci Heydrichovy SD, shromáždilo téměř 30 000 dokumentů z různých místních a regionálních archivů, od Porýní po Čechy. Zanechali po sobě ohromný lístkový katalog a knihovnu dokumentující stovky zpráv o čarodějnictví a okultismu.¹⁷

Himmler tvrdil, že tento projekt se primárně týká zkoumání „pověr ve venkovských oblastech“ a dalších aspektů germánského náboženství a folkloru, typického pro práci *völkisch*-esoterického výzkumu Ahnenerbe.¹⁸ Ale jednotka pro *Sonderauftrages* měla paralelní cíl „velké válečné závažnosti“ (*kriegswichtig*), který tento folklorní výzkum

Reich, Journal of Contemporary History 42, 2007, č. 1, s. 35–46; Ernst Piper: Steigmann-Gall, *The Holy Reich, Journal of Contemporary History* 42, 2007, č. 1, s. 47–57; Irving Hexham: Inventing „Paganists“: A Close Reading of Richard Steigmann-Gall's *The Holy Reich*, tamtéž, s. 59–78; Treitel: *A Science for the Soul*, s. 199–200.

¹⁷ Gerhard Schormann: Wie entstand die Karthotek, und wem war sie bekannt?, in: Sönke Lorenz – Dietrich R. Bauer – Wolfgang Behringer – Jürgen Schmidt (eds.): *Himmlers Hexenkartothek. Das Interesse des Nationalsozialismus an der Hexenverfolgung*, Bielefeld 1999, s. 135–142; Jörg Rudolf: „Geheime Reichskommando-Sache!“, in: Lorenz et al. (eds.): *Himmlers Hexenkartothek*, s. 86–94; Allan Hall – Ben Tufft: Heinrich Himmler's Stash Book on Witchcraft is discovered in Czech Library after Being Hidden for 50 Years, *MailOnline*, 18. 3. 2016, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3498908/Heinrich-Himmler-s-stash-books-witchcraft-discovered-Czech-library-hidden-50-years.html> [30. 1. 2020].

¹⁸ Rudolf: „Geheime Reichskommando-Sache!“, s. 58–59, 64–68, 70–79. Viz též BÄB, R 58/1599, dopis personálnímu oddělení a doprovodná souhrnná analýza Ahnenerbe a překlad dokumentů od gauamtsleitiera Waltera Steineckeho (Lemgo), 11. 7. 1938, s. 4–5.

přesahoval.¹⁹ Tento druhý úkol, spojený s rolí SD při „zkoumání protivníka“ (*Gegnerforschung*), vysvětluje, proč nebyla čarodějnická divize svěřena akademikům z Ahnenerbe, nýbrž Heydrichově SD. Bylo to proto, že cílem *Gegnerforschung* bylo provádět výzkum opozičních skupin, včetně Židů, komunistů a zednářů, již byli považováni za rasovou a/nebo ideologickou hrozbu třetí říši.²⁰

V tomto kontextu „zkoumání protivníka“ požádal Himmler čarodějnickou divizi, aby vyřešila hádanku, jak „mohlo být převládající árijskogermánské náboženství poraženo dekadentním žido-křesťanským náboženstvím“.²¹ Himmler a SD byli přesvědčeni, že zkoumáním žido-křesťanských snah vymýtiti německé náboženství ve středověku pomůže tato divize pochopit, jak potříti židovské a křesťanské pokusy podkopávat třetí říši.²²

Badatelé SS zaměření na čarodějnictví došli k závěru, že čarodějnice byly „garanty německé víry“ a „přírodními léčitkami“, o nichž hovoří nejstarší germánské ságy. Tím, že církev obvinila takzvané čarodějnice ze styků s ďáblem, mohla kriminalizovat praxi německého náboženství (kultury) a ospravedlnovat vraždění jeho duchovních představitelů a představitelů.²³ Pro Himmlera a jeho kolegy v SS tudíž raně novověké soudy s čarodějnicemi představovaly „těžký zločin proti německému lidu“, k němuž podněcovali Židé a jemuž předsedala římskokatolická církev.²⁴

Myšlenka, že římskokatolická církev použila obvinění z čarodějnictví k vykořenění árijskogermánské kultury a náboženství, měla

¹⁹ Wolfgang Brückner: Hauptströmungen nationalsozialistischer Volksunde-Arbeit, in: Lorenz et al. (eds.): *Himmlers Hexenkartothek*, s. 30–31.

²⁰ Rudolf: „Geheime Reichskommando-Sache!“, s. 86–94.

²¹ Schormann: Wie entstand die Karthotek, und wem war sie bekannt?, s. 135–142.

²² Einleitung, in: Lorenz et al. (eds.): *Himmlers Hexenkartothek*, s. xiii; Walter Rummel: Die Erforschung der sponheimischen und kurtrierischen Hexen-prozeßakten durch Mitglieder des „H-Sonderauftrags“ Anspruch und Wirklichkeit, in: tamtéž, s. 143–148.

²³ Viz BAB, R 58/1599, zpráva gauamtsleitiera Waltera Steineckeho (Lemgo), s. 7–9; Barbara Schier: Hexenwahn-Interpretationen im „Dritten Reich“, in: Lorenz et al. (eds.): *Himmlers Hexenkartothek*, s. 9; BAB, R 58/7484 (Teufelsaustreibung), dopisy a zprávy požadující záznamy o čarodějnicích a bibliografii.

²⁴ Rudolf: „Geheime Reichskommando-Sache!“, s. 51. Viz též BAB, R 58/1599. Brandt Wolframu Sieversovi, s. 9–10, 19–26; Walther Wüst: *Indogermanisches Bekenntnis*, Berlin-Dahlem 1942, s. 12; Bärsch: *Politische Religion*, s. 333.

původ ve *völkisch*-esoterickém obrození koncem 19. století.²⁵ Tato folkloristická fascinace čarodějnictvím a soudy s čarodějnicemi pokračovala i v meziválečném období a existovala i ve třetí říši. Bavorský historik Anton Mayer-Pfannholz například ve své knize z roku 1936 *Muttererde und Hexe* (Matka Země a čarodějnice) tvrdí, že indoevropská magie a čarodějnictví byly založeny na pradávnné germánské víře v Matku Zemi jako ochranitelku přírody a držitelku „démonických“ sil odvozených z přírody, příbuzných s těmi, jež popisoval Ernst Schertel.²⁶ Křesťanství narušilo tuto zdravou víru v pohanskou magii a religiozitu, v jejímž centru stály ženy, pokračoval Mayer. Záhy byla schopnost matek země být v těsném kontaktu s přírodou a mít magické schopnosti demonizována jako „čarodějnictví“, jak se to odráží v dávných křesťanských textech, jako byl *Béowulf* nebo legendy o králi Artušovi.²⁷ Toto převažující spojování germánského pohanství s uctíváním ďábla, říká Mayer, představovalo „nový rámec pro protižensky zaměřené pronásledování čarodějnic“.²⁸

Další historik, Gustav Lassen, nacházel kořeny čarodějnictví v kulturech plodnosti importovaných z indoevropské (indoárijské) minulosti. Ve svých pokusech zlikvidovat magické základy germánské víry točíci se kolem ženy, jejímž příkladem je Valpuržina noc, byly „hony na čarodějnice“ zcela zjevně „protižensky“ zaměřené.²⁹ S tím souhlasila i souputnice nacistů a zarputilá odpůrkyně okultismu (k čemuž nejspíš patřil i nepřátelský postoj k čarodějnictví) Mathilde Ludendorffová. Ve své knize *Christliche Grausamkeit an Deutschen Frauen* (Krutosti křesťanů vůči neměckým ženám, 1934) uváděla, že římskokatolická církev využila obviňování z čarodějnictví k vykořelení autentické, pohanské germánské kultury a náboženství.³⁰

²⁵ Gugenberger – Schweidlenka: *Die Faden der Nornen*, s. 142–143, 162–177.

²⁶ Anton Mayer: *Erdmutter und Hexe. Eine Untersuchung zur Geschichte des Hexenglaubens und zur Vorgeschichte der Hexenprozesse*, München – Freising 1936, s. 11–14.

²⁷ Tamtéž, s. 15–28, 32–39.

²⁸ Tamtéž, s. 40–47.

²⁹ Gustav Lassen: *Die Hexe Anna Schütterlin*, Radolfzell 1936, s. 10–33, 35–45, 51–54, 72–84.

³⁰ Mathilde Ludendorff: *Christliche Grausamkeit an Deutschen Frauen*, München 1934; viz též Bettina Amm: *Die Ludendorff-Bewegung im Nationalsozialismus – Annäherung und Abgrenzungsversuche*, in: Puschner – Vollnhals (eds.): *Die völkisch-religiöse Bewegung*, s. 127–148; Bettina Amm: *Die Ludendorff-Bewegung*.